

УДК 37.013.4

Тетяна ВЕРЕТЕНКО,*orcid.org/0000-0002-7184-3764**кандидат педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка
(Україна, Київ) t.veretenko@kubg.edu.ua***Марина ЛЕХОЛЕТОВА,***orcid.org/ID 0000-0003-4055-991X**аспірант кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка
(Україна, Київ) m.lekholetova@kubg.edu.ua*

ВИВЧЕННЯ ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Стаття присвячена дослідженню професійно-особистісних якостей майбутніх соціальних педагогів. Зосереджується увага на проблемі формування ціннісно-мотиваційної сфери студентів, що зумовлено необхідністю підвищення у них рівня мотиваційного компоненту здоров'язберігальної компетентності. Наведено дані ранжування майбутніх соціальних педагогів у контексті провідних соціальних цінностей та професійних планів студентів. З'ясовано, що всі респонденти серед найважливіших життєвих цінностей обрали здоров'я, але жоден із них не поставив його на перше місце. Низький рівень визнання цінності власного здоров'я в системі життєвих цінностей спостерігається у 23% майбутніх соціальних педагогів; середній – у 61,1% та високий – у 15,9% студентів.

Ключові слова: майбутній соціальний педагог, професійно-особистісні якості, мотивація, цінності, здоров'язберігання, професійна підготовка.

Tetiana VERETENKO,*orcid.org/ID 0000-0002-7184-3764**Candidate of Pedagogical Sciences, Professor;
Head of the Department of Social Pedagogy and Social Work,
Institute of Human of Borys Grinchenko Kyiv University
(Ukraine, Kyiv) t.veretenko@kubg.edu.ua***Maryna LEKHOLETOVA,***orcid.org/0000-0003-4055-991X**Post-graduate student of the Department of Social Pedagogy and Social Work,
Institute of Human of Borys Grinchenko Kyiv University
(Ukraine, Kyiv) m.lekholetova@kubg.edu.ua*

STUDY OF THE VALUE-MOTIVATIONAL SPHERE OF THE FUTURE SOCIAL PEDAGOGUE IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

Specifies the social pedagogue professional activities through, namely: high level of responsibility for the development of teenagers belonging to a risk group, active interaction, high emotional tension, etc., composed the complexity of the process of formation of health-preserving competence. The presence of the above effects requires the study and solution of the problem on both the scientific and the practical levels. The purpose of our study is to study the leading life plans of future social educators in the process of professional training, assessing the professional value-motivational sphere of students. The article is devoted to the study of the professional-personal qualities of future social educators; it is clarified the unknown place health-preserving competence in professional activity of future social pedagogue; health-preserving competence of students is considered as one of the priorities during training in higher educational institutions; attention is concentrated on the problem of forming the value-motivational sphere of students, which is caused by the need to increase the level of the motivational component of health-preserving competence in them. The data of the ranking of future social educators of higher educational institutions in the context of the leading social values and professional plans of students are given. It was found out that all respondents chose health among the most important values of life, but none of them put it first. Low level of recognition of the value of one's own health in the system of life values is observed in 23% of future social educators; an average of 61.1% and a high of 15.9% of students. The results of the ranking showed that in order to increase the level of the motivational component of health-preserving competence and future social pedagogue in the process of professional training, it is necessary to work purposefully to form motivation among students, to increase personal responsibility for one's own health and that of others.

Key words: future social pedagogue; professional-personal qualities; value; motivation; health-preserving; professional training.

Постановка проблеми. Протягом останніх років спостерігається тенденція до підвищення якості підготовки фахівців із вищою педагогічною освітою. Незалежно від кваліфікації педагога, зростає потреба не лише в психолого-педагогічних знаннях, а й у здоров'язберігальних, необхідних для формування нового стилю соціальної поведінки підростаючого покоління, який відповідає завданням сучасного етапу розвитку суспільства.

Основними чинниками, які негативно впливають на здоров'я соціального педагога, є особлива відповідальність його професійної діяльності та пов'язане з нею нервово-емоційне напруження, необмежена тривалість робочого часу, висока щільність міжособистісних контактів, постійне проникнення в проблеми інших людей і надання їм допомоги та підтримки, особливий контингент вихованців, велика кількість стресових ситуацій тощо (Шеремета, 2012). Всі перераховані чинники є причиною погіршення фізичного та психологічного самопочуття соціального педагога, появи в нього емоційного виснаження, професійних деформацій і виникнення професійних захворювань.

Продовжуючи цю думку, Г. Мешко зазначає, що висока емоційна напруженість зумовлена постійною наявністю великої кількості факторів ризику, стрес-факторів, які впливають на самопочуття соціального педагога, його працездатність, здоров'язберігання й якість роботи (Мешко, 2005). У соціально-педагогічній діяльності поряд із загальними факторами ризику для здоров'я працівників соціальної сфери (наприклад, нервово-емоційне напруження, інформаційні перевантаження, гіпокінезія) є і специфічні: переважання в процесі трудової діяльності статичного навантаження, великий обсяг зорової роботи, порушення режиму праці та відпочинку тощо. Професія соціального педагога нині фемінізована, тому фактором ризику є ще й звантаженість роботою вдома, дефіцит часу для сім'ї та дітей тощо.

Досліджуючи здоров'я педагогів як один із головних факторів розвитку їх професійної компетентності, О. Прийменко зауважує: «Стан здоров'я педагогів суттєво визначає ефективність їхньої роботи <...> стан професійного здоров'я педагога запрограмовано самим способом його життя» (Прийменко, 2014: 162). До факторів ризику, які негативно впливають на стан здоров'я педагогічних працівників, на думку науковця, належать: відсутність правильного режиму дня; відсутність достатньої фізичної активності; психоемоційні перевантаження; перевантаження мовного апарата; навантаження на одні й ті самі центри кори головного мозку з виникненням нерівномірності

кровопостачання мозку (Прийменко, 2014). Таким чином, професійна діяльність соціальних педагогів полягає не лише у соціально-педагогічній (вмінні визначати проблеми та потреби особистості на різних рівнях: індивідуальному, міжособистісному та суспільному) діяльності, а й у здоров'язберігальній, яка є однією з важливих умов ефективної та якісної роботи соціального педагога та запорукою професійного довголіття і здоров'я об'єктів діяльності.

Актуальність вивчення ціннісно-мотиваційної сфери майбутніх соціальних педагогів зумовлена необхідністю підвищення у них рівня мотиваційного компоненту здоров'язберігальної компетентності, який передбачає особистісне позитивне ставлення майбутнього соціального педагога до здоров'язберігання.

Аналіз досліджень. Проблема професійної підготовки соціальних педагогів та їх компетентнісного спектру як основи професіоналізму знайшли своє відображення в працях О. Безпалько, І. Бондарук, Н. Заверико, Л. Міщик, В. Поліщук, О. Прийменко та ін.; професійно-особистісні якості, мотиви та ціннісні орієнтації студентів у процесі професійної підготовки досліджуються в роботах Н. Башавець, С. Безбородих, В. Вовк, Г. Мешко, Г. Першко, А. Рибковський, С. Канішевський та ін.

Мета статті – дослідити провідні життєві плани майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки, оцінивши професійну ціннісно-мотиваційну сферу майбутніх соціальних педагогів.

Виклад основного матеріалу. Вступивши до вищого навчального закладу, студенти мають: чітко уявляти, для чого вони навчаються, чого прагнуть, чого хочуть досягти, щоб в процесі навчання засвоювати не тільки основні знання, вміння, а й додаткові; розвивати якості, необхідні для подальшої роботи в процесі самовдосконалення (ініціативність, працездатність, дисциплінованість, відповідальність, постійне підвищення свого професійного рівня; здатність вибудовувати взаємини з людьми, психологічна готовність, орієнтація на успіх, стресостійкість, планування діяльності, робота в команді тощо).

Мотивація сприяє професійному розвитку студентів, бажанню йти до поставленої мети та досягати її. Науковці визначають мотив як причинно-наслідковий аспект, стрижневий чинник у свідомій та цілеспрямованій діяльності особистості, він спонукає її до цієї діяльності; мотиви визначаються знаннями, переконаннями, інтересами й потребами студентів (Башавець, 2009: 14; Безбородих, 2012; Вовк, 2000: 55). У нашому дослідженні мотив – це

усвідомлена необхідність майбутніх соціальних педагогів у сформованості здоров'язберігальної компетентності та мотивація до організації власної здоров'язберігальної діяльності. Тобто мотиви студентів є основою їх мотивації.

Розділяємо думку науковців А. Рибковського та С. Канішевського, які визначають мотивацію як «спонування, яке викликає активність організму і визначає її цільову спрямованість» (Рибковський, 2003: 55). На їх думку, «найбільш дієвою мотивація стає при чіткому формуванні мети діяльності, чим вище інформативність, тим сильніше зростає функція мотивації», а спонукальними причинами до здійснення діяльності можуть бути «потреба особистості у здоровому способі життя, світогляд, переконання, інтереси, настанови тощо» (Рибковський, Канішевський, 2003: 56).

Враховавши специфіку професійної діяльності соціальних педагогів, науковець І. Бондарук виокремила групи мотивів обов'язку соціального педагога: відповідальність за виконання, дотримання повсякденних професійних обов'язків і вимог; прагнення до вдосконалення і набуття майстерності в обраній справі; новаторство у праці та її організації; загально-альтруїстичні прагнення (Бондарук, 2014: 7–12). Вважаємо, що до цього переліку мотивів необхідно включити прагнення до здійснення здоров'язберігальної діяльності та відповідальність за збереження власного здоров'я та здоров'я оточуючих.

Ефективність професійного становлення майбутніх соціальних педагогів істотно залежить від наявності у студентів ціннісних орієнтацій та адекватній їм поведінки, мотивації до професійної та здоров'язберігальної діяльності (професійні цінності, професійний світогляд, виконання етичних норм професії тощо) і соціальної активності (вміння вступати в продуктивну взаємодію, використовуючи переваги своїх методів і форм роботи, шукати внутрішні резерви в професії тощо).

Мотиваційний компонент здоров'язберігальної компетентності визначаємо як особистісне позитивне ставлення майбутнього соціального педагога до здоров'язберігальної діяльності. Мотиваційний компонент є базою для реалізації інших компонентів здоров'язберігальної компетентності, характеризує рівень сформованості ціннісних орієнтацій, відображає цільову установку до надбання знань, умінь і навичок щодо здоров'язберігання й потребу в оволодінні і практичному застосуванні здоров'язберігальних технологій, наближуючи майбутнього соціального педагога до успішної професійної діяльності (Веретенко, Лехолетова, 2017: 25).

З огляду на зазначене, ми намагались дослідити провідні соціальні цінності та професійні плани майбутніх соціальних педагогів. Для цього було використано авторську методику «Оцінка професійної ціннісно-мотиваційної сфери соціального педагога», яку було складено на основі наукових праць вітчизняних науковців: О. Безпалько, Н. Заверико, Л. Міщик, Г. Першко, В. Поліщук, які досліджують проблеми підготовки фахівців соціальної сфери (Безпалько, 2015; Заверико, 2011; Мищик, 1996; Першко, 2008; Поліщук, 2006). Складена методика дала нам змогу вивчити ціннісно-мотиваційну сферу майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки.

У методиці було представлено два списки цінностей (I та II), по 18 у кожному списку. Список I – це цінності, що відображають життєву мету майбутнього соціального педагога. До їх числа належать: 1) життя, насичене емоціями та новими враженнями; 2) мудрість, що досягається життєвим досвідом; 3) здоров'я (фізичне, психічне, соціальне, духовне); 4) допомога людям у періоди особистісного та соціального неблагополуччя; 5) матеріальна забезпеченість життя; 6) соціальна активність (ініціативність, творчість, прагнення до розв'язання актуальних питань у практичній роботі); 7) можливість постійного розвитку (фізичного, інтелектуального, духовного); 8) професійне самовизначення; 9) розваги (відсутність обов'язків та відповідальності, необмежений час на відпочинок); 10) реалізація себе в особистому (сімейному) житті; 11) добробут та розвиток інших людей; 12) впевненість у собі та своїх професійних можливостях; 13) наявність хороших і вірних друзів; 14) свобода (незалежність у судженнях та вчинках); 15) можливість наукової, науково-практичної діяльності (дослідження, нові відкриття в науці); 16) можливість волонтерської діяльності; 17) можливість подорожувати; 18) благодійність (прагнення присвятити своє життя допомозі іншим).

У списку II наведені цінності, що відображають засоби, за допомогою яких можливе досягнення поставленої мети, а саме: 1) перфекціонізм у професійній діяльності (виконувати роботу лише найкращим чином); 2) особиста вихованість (тактовність, толерантність, висока вимогливість до себе); 3) етичні принципи професійної діяльності (моральна відповідальність перед клієнтом і суспільством загалом); 4) навички спілкування (комунікабельність, вміння слухати, емпатійність); 5) педантичність (планування режиму дня, акуратність та скрупульозність у виконанні завдань і обов'язків, уважність до дрібниць); 6) професійна компетентність (знання основних положень педа-

гогічної та психологічної наук, володіння методами вивчення особистості, використання вмінь та навичок у практичній професійній діяльності та повсякденному житті); 7) здоров'язберігальна компетентність (реалізація знань, умінь, навичок, спрямованих на здоров'язберігальну діяльність, емоційна стійкість, висока працездатність, здатність витримувати великі навантаження, протистояти розвитку емоційних перенавантажень у роботі, стійкість до стресових чинників); 8) сміливість у прийнятті рішень, відстоюванні своєї думки, поглядів; 9) дотримання правил здоров'язберігання (фізичне самовдосконалення, режим праці та відпочинку, раціональне харчування, загартовування, відсутність шкідливих звичок); 10) чесність перед самим собою, близькими та колегами; 11) рефлексія професійної діяльності (самоконтроль, самокритичність, самоаналіз, прагнення до самовдосконалення, самооцінка власних вчинків); 12) схильність до компромісів та співпраці (залагодження конфлікту з урахуванням інтересів всіх його учасників); 13) вміння прощати іншим їхні помилки; 14) здатність діяти самостійно, незалежно від інших; 15) високі вимоги до життя та свого оточення; 16) погляд на життя з позитивної точки зору;

17) креативність (здатність до творчості); 18) раціоналізм (наявність логічного мислення, схильність до обдуманих, раціональних рішень).

Респондентам необхідно було присвоїти кожній цінності ранговий номер від 1 до 18, де від 1 до 9 – це найбільш значущі для майбутнього соціального педагога цінності, а від 10 до 18 – найменш важливі. Ідея ранжування цінностей була запозичена в американського психолога М. Рокіча та його концепції ціннісних орієнтацій особистості (Rokeach, 1974: 399–401).

У дослідженні взяли участь 252 студенти, які здобувають фах соціального педагога за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр», трьох вищих навчальних закладів України, а саме: Київського університету імені Бориса Грінченка; Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди».

Результати ранжування подано у табл. 1, де вказано, у відсотковому співвідношенні, найбільш значущі для студентів цінності, що відображають життєву мету та засоби для досягнення поставленої мети.

Аналіз відповідей студентів показав, що у майбутніх

Таблиця 1

Життєва мета майбутніх соціальних педагогів та засоби її реалізації

Життєва мета	Ранг	Середнє значення
Життя, насичене емоціями та новими враженнями	1	2,9
Впевненість у собі та своїх професійних можливостях	2	3,0
Матеріальна забезпеченість життя	3	3,3
Реалізація себе в особистому (сімейному) житті	4	3,7
Здоров'я (фізичне, психічне, соціальне, духовне)	5	3,8
Розваги (відсутність обов'язків та відповідальності, необмежений час на відпочинок)	6	4,4
Наявність хороших і вірних друзів	7	8,0
Свобода (незалежність у судженнях та вчинках)	8	9,1
Соціальна активність (ініціативність, творчість, прагнення до розв'язання актуальних питань у практичній роботі)	9	9,3
Засоби для досягнення мети	Ранг	Середнє значення
Сміливість у прийнятті рішень, відстоюванні своєї думки, поглядів	1	2,1
Чесність перед самим собою, близькими та колегами	2	2,8
Професійна компетентність (знання основних положень педагогічної та психологічної наук, володіння методами вивчення особистості, використання вмінь та навичок у практичній професійній діяльності та повсякденному житті)	3	3,4
Схильність до компромісів та співпраці (залагодження конфлікту з урахуванням інтересів всіх його учасників)	4	3,7
Дотримання правил здоров'язберігання (фізичне самовдосконалення, режим праці та відпочинку, раціональне харчування, загартовування, відсутність шкідливих звичок)	5	4,2
Навички спілкування (комунікабельність, вміння слухати, емпатія)	6	4,8
Вміння пробачати іншим їхні помилки	7	9,0
Здатність діяти самостійно, незалежно від інших	8	9,0
Високі вимоги до життя та свого оточення	9	9,2

соціальних педагогів пріоритетною життєвою метою є життя, насичене емоціями та новими враженнями, а основним засобом досягнення мети – сміливість у прийнятті рішень, відстоюванні своєї думки, поглядів.

Як показали результати ранжування, для студентів також важливі такі життєві цінності: впевненість у собі та своїх професійних можливостях; матеріальна забезпеченість життя; реалізація себе в особистому (сімейному) житті; здоров'я (фізичне, психічне, соціальне, духовне); розваги (відсутність обов'язків та відповідальності, необмежений час на відпочинок); наявність хороших і вірних друзів; свобода (незалежність у судженнях та вчинках); соціальна активність.

Цікавим виявився той факт, що всі опитані студенти серед найважливіших цінностей обрали здоров'я, але жоден із них не поставив його на перше місце. Здоров'я в ціннісних орієнтаціях студентів стоїть на другому місці у 15,9% (40 осіб), на третьому – у 23% (58 осіб), четвертому – у 38,1% (96 осіб), п'ятому – у 12,7% (32 особи) та на шостому серед найважливіших цінностей – у 10,3% (26 осіб). Тобто низький рівень визнання цінності власного здоров'я в системі життєвих цінностей спостерігається у 23% (58 осіб) студентів, середній – у 61,1% (154 особи) та високий – у 15,9% (40 осіб) студентів.

Важливими засобами досягнення поставленої життєвої мети студенти вважають чесність перед самим собою, близькими та колегами, професійну компетентність, схильність до компромісів та співпраці, навички спілкування, вміння прощати іншим їхні помилки, здатність діяти самостійно, незалежно від інших, високі вимоги до життя та свого оточення.

Дотримання правил здоров'язберегання як один із важливих засобів досягнення життєвої мети стоїть на першому місці у 4,4% (11 осіб), на третьому – у 35,7% (90 осіб), на четвертому – у 16,7% (42 особи), на п'ятому – у 21,8% (55 осіб) та на шостому серед найважливіших цінностей (засобів) – у 21,4% (54 особи).

Цінності, які виявилися найменш важливими

для майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки, – це мудрість, що досягається життєвим досвідом, допомога людям в періоди особистісного та соціального неблагополуччя, можливість наукової, науково-практичної діяльності (дослідження, нові відкриття в науці), можливість постійного розвитку, професійне самовизначення, добробут та розвиток інших людей, можливість волонтерської діяльності, можливість подорожувати, благодійність (прагнення присвятити своє життя допомозі іншим).

Найменш важливими для студентів цінностями, що відображають засоби, за допомогою яких можливе досягнення поставленої мети, виявилися: перфекціонізм у професійній діяльності; особиста вихованість; етичні принципи професійної діяльності; педантичність; здоров'язберігальна компетентність; рефлексія професійної діяльності; погляд на життя з позитивної точки зору; креативність (здатність до творчості); раціоналізм (наявність логічного мислення, схильність до обдуманих, раціональних рішень).

Висновки. Життєві стратегії майбутніх соціальних педагогів та їх реалізація тісно пов'язані з їх соціальною активністю. Але життєва мета та засоби її досягнення часто спираються не на реальні можливості особистості, а на її завищені очікування, особливо після закінчення вищого навчального закладу. Часто у студентів відсутні навички продуктивної взаємодії з оточуючими, використання переваг методів та форм роботи, пошуку внутрішніх резервів в професії тощо.

Отримані результати ранжування показали, що для підвищення рівня мотиваційного компоненту здоров'язберігальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки необхідна цілеспрямована робота з формування в студентів мотивації щодо посилення особистої відповідальності за власне здоров'я та здоров'я інших.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Башавець Н. А. Педагогічні умови, що сприяють реалізації технології формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації майбутніх фахівців. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / голов. ред. М. Т. Мартинюк. Умань, 2009. Ч. 1. С. 12–23.
2. Безбородих С. М. Професійна підготовка майбутніх конкурентоспроможних педагогів на основі формування системи цінностей. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2012. Вип. 25. С. 32–35.
3. Безпалько О. В. Компетентнісний спектр майбутнього соціального педагога як основа професіоналізму. Проблеми освіти: зб. наук. пр. Житомир–Київ, 2015. Вип. 84. С. 60–64.
4. Бондарук І. І. Педагогічні умови впровадження акмеологічного підходу у процес підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності. Вісник Національного університету оборони України. 2014. Вип. 6(43). С. 7–12.
5. Веретенко Т. Г., Лехолетова М. М. Змістові характеристики здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал / ред. А. А. Сбруєва. 2017. № 2(66). С. 20–40.
6. Вовк В. М. Шляхи вдосконалення фізичного виховання студентів: монографія. Луганськ : СУДУ, 2000. 176 с.

7. Заверико Н. В. Соціальна педагогіка: навч. посіб. Київ: Слово, 2011. 240 с.
8. Мешко Г. М., Мешко О. І. Професійне здоров'я педагога як умова ефективної виховної діяльності. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2005. № 24. С. 93–96.
9. Мищик Л. И. Профессиональная подготовка социального педагога (педагогический, психологический и управленческий аспекты). Запорожье, 1996. 104 с.
10. Першко Г. О. Професійні особистісні якості соціального педагога як базова умова соціально-педагогічної діяльності. Вісник Черкаського нац. ун-ту імені Богдана Хмельницького. 2008. Вип. 122. С.102–105.
11. Поліщук В. А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: монографія / ред. Н. Г. Ничкало. Тернопіль: ТНПУ, 2006. 424 с.
12. Прийменко О. І. Здоров'я педагога як один з головних факторів розвитку його професійної компетентності. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2014. № 5(288), ч. 2. С. 161–167.
13. Рыбковский А. Г., Канішевський С. М. Системна організація рухової активності людини. Донецьк : ДонНУ, 2003. 436 с.
14. Шеремета М. М. Сутність здоров'язберігальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у ВНЗ. Человек-Природа-Общество: Теория и практика безопасности жизнедеятельности, экологии и валеологии. 2012. Вип. 5. С. 127–129.
15. Rokeach M. The Nature of Human Values. New York: The Academy of Political Science, 1974. Vol. 89, No. 2. pp. 399–401.

REFERENCES

1. Bashavets N. A. Pedagogichni umovy, shcho spriyaiut realizatsii tekhnolohii formuvannia kultury zdoroviazberezhennia yak svitohliadnoi oriantatsii maibutnikh fakhivtsiv [Pedagogical conditions conducive to the implementation of technology for the formation of a culture of health-preserving as a worldview orientation of future specialists]. Zbirnyk naukovykh prats Umanskooho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychny / holov. red. M. T. Martyniuk. Uman, 2009. Ch. 1. pp. 12–23 [in Ukraine]
2. Bezborodykh S. M. Profesiina pidhotovka maibutnikh konkurentospromozhnykh pedahohiv na osnovi formuvannia systemy tsinnosti [Professional training of future competitive educators on the basis of the formation of a system of values]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Pedahohika. Sotsialna robota. 2012. Vyp. 25. pp. 32–35 [in Ukraine].
3. Bezpalko O. V. Kompetentnisnyi spektr maibutnoho sotsialnoho pedahoha yak osnova profesionalizmu [Competence spectrum of the future social pedagogue as the basis of professionalism]. Problemy osvity: zb. nauk. pr. Zhytomyr–Kyiv, 2015. Vyp. 84. pp. 60–64 [in Ukraine]
4. Bondaruk I. I. Pedagogichni umovy vprovadzhennia akmeolohichnoho pidkhodu u protses pidhotovky maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv do profesiinoi diialnosti [Pedagogical conditions for the introduction of the acmeological approach in the process of preparing future social workers for professional activities]. Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy. 2014. Vyp. 6(43). pp. 7–12 [in Ukraine]
5. Veretenko T. H., Lekholetova M. M. Zmistovi kharakterystyky zdoroviazberezhualnoi kompetentnosti maibutnikh sotsialnykh pedahohiv i sotsialnykh pratsivnykiv [The characteristics of health-preserving competence in the future social teachers and social workers]. Pedagogichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii : nauk. zhurnal / red. A. A. Sbruieva. 2017. № 2(66). pp. 20–40 [in Ukraine]
6. Vovk V. M. Shliakhy vdoskonalennia fizychnoho vykhovannia studentiv : monohrafiia [Ways to improve the physical education of students: monograph]. Luhansk: SUDU, 2000. 176 p. [in Ukraine]
7. Zaveryko N. V. Sotsialna pedahohika: navch. posib. [Social Pedagogy: textbook. allowance]. Kyiv: Slovo, 2011. 240 p. [in Ukraine]
8. Meshko H. M., Meshko O. I. Profesiine zdorovia pedahoha yak umova efektyvnoi vykhovnoi diialnosti [The professional health of a teacher as a condition of effective educational activity]. Visnyk Zhytomirskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. 2005. № 24. pp. 93–96 [in Ukraine]
9. Mishhik L. I. Professional'naja podgotovka social'nogo pedagoga (pedagogicheskij, psihologicheskij i upravlencheskij aspekty) [Professional training of the social pedagogue (pedagogical, psychological and managerial aspects)]. Zaporozh'e, 1996. 104 p. [in Russian]
10. Pershko H. O. Profesiini osobystisni yakosti sotsialnoho pedahoha yak bazova umova sotsialno-pedahohichnoi diialnosti [Professional personal qualities of a social pedagogue as a basic condition for social and pedagogical activity]. Visnyk Cherkaskoho nats. un-tu imeni Bohdana Khmelnytskoho. 2008. Vyp. 122. pp. 102–105 [in Ukraine]
11. Polishchuk V. A. Teoriia i metodyka profesiinoi pidhotovky sotsialnykh pedahohiv v umovakh neperervnoi osvity : monohrafiia [Theory and methodology of vocational training of social educators in conditions of continuing education: monograph] / red. N. H. Nychkalo. Ternopil: TNPU, 2006. 424 p. [in Ukraine]
12. Pryimenko O. I. Zdorovia pedahoha yak odyin z holovnykh faktoriv rozvytku yoho profesiinoi kompetentnosti [Teacher's health as one of the main factors in the development of his professional competence]. Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka, 2014. № 5(288), ch. 2. pp. 161–167 [in Ukraine]
13. Rybkovskiy A. H., Kanishevskiy S. M. Systemna orhanizatsiia rukhovoї aktyvnosti liudyny [Systemic organization of human motor activity]. Donetsk: DonNU, 2003. 436 p. [in Ukraine]
14. Sheremeta M. M. Sutnist zdoroviazberihalnoi kompetentnosti maibutnikh sotsialnykh pedahohiv u VNZ [The essence of the health-presaving competence of future social educators in the university]. Chelovek-Priroda-Obshhestvo: Teoriya i praktika bezopasnosti zhiznedejatel'nosti, jekologii i valeologii. 2012. Vyp. 5. pp. 127–129. [in Ukraine]
15. Rokeach M. The Nature of Human Values. New York: The Academy of Political Science, 1974. Vol. 89, No. 2. pp. 399–401 [in English]

Статтю подано до редакції 08.05.2018 р.